

ІНСТИТУТ ПОВТОРНИХ ВИБОРІВ: ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ

Сучасні державотворчі процеси яскраво відображають статус України, як молододі незалежної держави. Зокрема це підтверджує постійна зміна та оновлення нормативної бази, що в більшій мірі дісталась нам у спадок ще з радянських часів. І така практика є цілком прийнятною. Однак, якщо вести мову безпосередньо про виборче законодавство, то не можна обійти увагою той факт, що воно, за часів незалежності України, змінюється вже вчетверте (хоча так і не прийшло до свого логічного завершення – прийняття виборчого кодексу). Ми сумніваємось в доцільності постійного пересмикування виборчих систем, особливо в такий короткий період часу, проте це є предметом окремої наукової дискусії. Варто лише наголосити, що зміна виборчого закону в цілому міняє порядок правового регулювання окремих його інститутів. Тому в даній роботі пропонуємо окреслити деякі теоретичні проблеми реалізації інституту повторних виборів.

Для дослідження поставлено наступні запитання:

1) співвідношення категорій «повторні вибори», «недійсні вибори» та «анулювання» (скасування) результатів голосування;

2) конституційність положення, яке дозволяє визнавати вибори недійсними.

Співвідношення категорій «повторні вибори», «недійсні вибори» та «анулювання» (скасування) результатів голосування. Інститут повторних виборів нерозривно пов'язаний з такими поняттями як «недійсність» виборів та «анулювання» (скасування) результатів голосування. Для чіткого визначення предмету дослідження варто співставити вищезазначені категорії. Інститут повторних виборів являє собою ту саму процедуру виборів, яка проводиться після чергових виборів, що не відбулися або підсумки голосування яких були анульовані (скасовані), з можливим спеціальним порядком її реалізації (зміна строків формування виборчих дільниць, висування кандидатів, окремий порядок фінансування та ін.). У ст. 62 Закону України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 № 4061-VI (далі Закон) зазначено: «вибори вважаються такими, що не відбулися, у разі коли в одномандатному окрузі після закінчення строку реєстрації кандидатів не зареєстровано жодного кандидата, або якщо у виборах брав участь один кандидат і за нього віддали голоси менше половини виборців, що взяли участь у голосуванні». В свою чергу під анулюванням (скасуванням) підсумків голосування варто розуміти втрату їх юридичної сили. Це можливо у разі не набуття особою, після її обрання, депутатського мандата в порядку встановленому законом (підстави не набуття мандата зазначені ст. 101 Закону) та визнання виборів недійсними (така передумова проведення повторних виборів відсутня у Законі, однак була закріплена в ст. 48 ЗУ «Про вибори народних депутатів України» від 24.09.1997 № 541/97-ВР). Як бачимо вказані категорії взаємопов'язані, однак різняться. Визнання виборів недійсними одночасно призводить до анулювання (скасування) підсумків голосування, що може бути підставою для проведення повторних виборів. А саме поняття «недійсні» вибори іноді визначають

через категорії «нелегітимні» або вибори, «підсумки голосування яких неможливо достовірно встановити», що не змінює його змісту.

Конституційність положення, яке дозволяє визнавати вибори недійсними. В юридичній літературі щодо вказаної проблеми сформувався антагоністичні правові позиції. Одні вчені обґрунтовують неконституційність положення, яке дозволяє визнавати вибори недійсними [1, С.10]. Інші навпаки, пропонують доповнити виборчий закон відповідним розділом [2, С.56]. Неконституційність положення про недійсність виборів загалом аргументується через призму статті 38 Основного закону (право на участь в управлінні державними справами, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та місцевого самоврядування). Зокрема зазначається, що у випадку визнання виборів недійсними фактично виборча комісія «перекреслює» право громадян, які голосували, обирати і бути обраними. Крім того звертається увага на прикладні проблеми, до яких можна віднести: відсутність покарання осіб (зокрема йдеться про кримінальну відповідальність), винних у спотворенні волевиявлення громадян; визнання недійсними виборів по декількох одномандатних округах й чинними у межах цих же округів, при підбитті підсумків в загальнодержавному окрузі та ін. [3, С.84-85]. В іншому випадку стверджується, що якщо у ході виборів допущені істотні відхилення від встановленого законом порядку, наслідки яких настільки серйозні, що ці вибори неможливо визнати вільними і як такі, що точно відображають волевиявлення громадян, то обов'язком держави є створення громадянам належних умов для оскарження результатів виборів на предмет визнання їх недійсними [4, С. 8].

Розглядаючи поставлене питання, внаслідок схожості правових систем, доцільним буде звернутись до позицій Конституційного суду Російської Федерації та окремих його суддів. Зокрема у визначенні від 5 червня 2003 року № 215-О зазначається: «Оцінка адекватності відображення в результатах виборів дійсної волі виборців не може зводитись лише до формальної перевірки характеристик справжності бюлетенів, правильності голосування і його кількісних результатів, тобто до перевірки результатів голосування, яке відбулося. Скасування результатів голосування можливе також в інших випадках – якщо не були забезпечені необхідні умови, які суттєво впливали на вільне волевиявлення виборців» [5]. Також заслуговує на увагу особлива думка судді Н.С. Бондаря до постанови Конституційного суду Російської Федерації від 15 січня 2002 року № 1-П, який наголосив: «...законодавець орієнтує суд на необхідність оцінки ситуації не з точки зору формальних результатів голосування, а з точки зору адекватності цих результатів саме реальній волі більшості виборців...Це передбачає, в свою чергу, необхідність пошуку судом, при вирішенні питання про скасування результатів виборів, балансу між цінностями активного й пасивного виборчого права і відповідно – між цінностями суб'єктивних виборчих прав громадян, з одної сторони, і об'єктивними результатами виборів, як актом волевиявлення громадян, з іншої» [6].

Підсумовуючи вищесказане варто зазначити, що інститут виборів, як одна з форм безпосередньої демократії, не може зводитись до реалізації лише формальних процедур здійснення електоратом відмітки на виборчому бюлетені. Адже основною його ціллю є встановлення дійсного волевиявлення громадян, які делегують свої управлінські та владні повноваження відповідним представникам. Саме в цьому і полягає відмінність між легалізацією (юридично оформленою законністю) та легітимацією (суспільним визнанням) державної влади. Крім того вибори становлять собою системне явище, яке містить багато аспектів: починаючи від реєстрації кандидатів чи партій (тобто забезпечення пасивного виборчого права) та проведення ними передвиборчої агітації, закінчуючи підрахунком голосів й набуттям відповідними особами переданих їм повноважень. Варто погодитись з тим, що норма про недійсність виборів може застосовуватись з метою «зривання» виборчого процесу, не завжди призводить до покарання осіб винних у спотворенні волевиявлення громадян та вимагає пошуку ефективних механізмів її реалізації. Однак це говорить лише про необхідність подальшого

дослідження розглядуваної проблеми. Але враховуючи зазначене вище ми вважаємо, що положення, яке дозволяє визнавати вибори недійсними є конституційним, впливає з природи інституту виборів, підтримане міжнародними стандартами (зокрема п. 101 Кодексу належної практики у виборчих справах [7]) та існує в законодавстві розвинутих країн світу (Великобританія [8, С.116], Польща, Болгарія [9, С.198] та ін.).

Список використаної літератури:

1. Лавринович А.В. Выборче законодавство України та проблеми його вдосконалення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / А.В. Лавринович. — Київ, 2001. — 16 с.
2. Марцеляк О.В. Заходи конституційно-правової відповідальності учасників виборчого процесу в Україні // Форум права. — 2005. - № 1. — С.50-57
3. Проблема недійсності виборів // Право України. - 2000. - №6. - С. 84-85.
4. Постников А.Е., Алехичева Л.Г. Недействительность выборов: законодательство и судебная практика. — М.: Права человека, 2001. - 184 с.
5. Конституционный суд Российской Федерации, определение от 5 июня 2003 года № 215-О [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://m.lgl.ru/document/99/901869165//>
6. Конституционный суд Российской Федерации, постановление от 15 января 2002 года № 1-П [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://m.lgl.ru/document/99/901808474/ZA00MNC20I/>
7. Кодекс належної практики у виборчих справах, висновок п° 190/2002, Страсбург, 30 жовтня 2002 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD\(2002\)023rev-ukr.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD(2002)023rev-ukr.pdf)
8. Современные избирательные системы. Вып. 1: Великобритания, Канада, Мексика, Польша / Д. В. Лафитский, Н. М. Касаткина, А. Г. Орлов, Н. Ю. Трещетенкова. — М.: РЦИОИТ: Норма, 2006. - 496 с.
9. Е.В. Мандрыка, парламентские выборы в государствах восточной Европы (на примере Болгарии, Венгрии, Польши, Словакии, Чехии) / Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 123/2011. Серія: Політологія. — Севастополь, 2011. — С.192-198.